

hamid ismailov
mrtve jazero

preklad
julia sherwood

INAQUE

MŔTVE JAZERO

HAMID ISMAILOV

Mŕtve jazero

*z ruštiny preložila
Julia Sherwood*

INAQUE
2017

Vydanie tejto knihy podporila spoločnosť

HAMID ISMAILOV
Вундеркинд Ержан

Copyright © 2011 Hamid Ismailov
Agreement by www.nibbe-wiedling.com

Translation © Julia Sherwood 2017
Redakcia a korektúry Martina Kubealaková
Obálka © Barbora Šajgalíková

Slovak edition © Inaque 2017
ISBN 978-80-89737-51-2
ISBN E-BOOK 978-80-89737-61-1

E P

hamid ismailov
mrtve jazero

X

A

E P

H

X

A

H

V rokoch 1949 až 1989 sa v Semipalatinskej testovacej oblasti (STO, známej ako Semipalatinský polygón) uskutočnilo celkovo 468 jadrových testov vrátane 125 atmosférických a 343 skúšobných podzemných výbuchov. Celková kapacita jadrových náloží, ktoré zasiahli atmosféru a územie nad STO (v obývaných oblastiach), dosiahla dvetisícpäťstokrát vyššiu silu ako atómová bomba, ktorú v roku 1945 Američania zhodili na Hirošimu.

Parlament Kazašskej republiky

24. 6. 2005

Tento príbeh sa začína celkom prozaicky. Cestoval som vlakom po nekonečnej kazašskej stepi: traťoví robotníci už štvrtú noc na opustených vedľajších staničkách búchali kladivami do kolies a hrozne pri tom po kazašsky nadávali. Keď som ich počúval, pocítil som akúsi tajnú hrdosť – rozumel som tomuto jazyku, roztrúsenému z jedného konca sveta na druhý. Aj cez deň na plošinách a prechodoch medzi vozňami znela tá istá reč, tentoraz zo ženských a detských úst. Na každej stanici nastupovali noví predavači, lepšie povedané, predavačky ľavej srsti, sušených rýb či *kurtu*, guľôčok sušeného kyslého mlieka.

Bolo to dávno. Možno je už dnes všetko inak, sám neviem. No možno ani nie.

Tak teda, stál som v chodbičke a už štvrtý deň som hľadel na nudnú a monotónnu step, keď sa na opačnom konci vozňa zjavil desať-dvanásťročný chlapec s husľami v rukách. Začal na nich fidlikať tak bujaro a frajersky, že sa okamžite pootvárali dvere všetkých kupé a rozospatí cestujúci z nich vystrčili hlavy. Nebola to žiadna cigánska odrhovačka ani žiadna miestna ľudovka, nie, hral slávny Brahmsov *Uhorský tanec*. A navyše hral v chôdzi, kráčajúc vozňom smerom ku mne. A odrazu, keď celý vagón stál s rozďavenými ústami, prerušil hru uprostred tónu,

prehodil si husle cez plece ako karabínu a hlbokým, nedetským hlasom zvolal: „Miestny nápoj – čisté bio!“ Z druhého pleca zložil plátennú tašku a vytiahol z nej obrovskú plastovú fľašu s *ajranom* či kumysom. Ani neviem prečo, hneď som sa k nemu vrhol.

„Chlapče,“ spýtal som sa, „po koľko je ten tvoj kumys?“

„Po prvé to nie je môj kumys, ale konský, po druhé to nie je kumys, ale ajran a po tretie, nie som žiadny chlapec!“ odpovedal čistou ruštinou a vyzývavo hlbokým hlasom.

„No hádam len nie si dievča!“ pokúsil som sa trochu nešikovne vykorčuľovať z trápnej situácie.

„Nie som žiadna baba, som chlap! Chceš vidieť? Stiahni mi gate!“ odsekol na celý vozeň.

Nevedel som, či sa mám uraziť pre jeho hrubosť alebo sa snažiť zmierlivo pochopiť príčinu jeho tvrdohlavosti. Koniec koncov, je to jeho kraj, on je tu doma. Zmiernil som teda tón a povedal som:

„Urazil som ťa niečím? Tak prepáč... Ale Brahm-sa hráš ako malý boh.“

„Čo by som sa urážal? Keď budem mať chuť, urazím koho chcem... A nie som žiadny chlapec. Moju výšku si nevšímaj, mám dvadsaťsedem rokov. Jasné?!“ odpovedal, tentoraz už pološeptom.

Až mi vyrazilo dych...

Takto sa príbeh začína. Spomenul som už, že vyzeral ako celkom normálny desať-dvanásťročný chlapec: nepobadal som na ňom žiadne neobvyklé črty, typické pre liliputánov či trpaslíkov, neúmernú dĺžku končatín, žiadne vrásky na tvári, nič také. Samozrejme, spočiatku som sa zdráhal uveriť a bolo to na mne vidieť.

„Tu máš, pozri si môj občiansky,“ nacvičeným pohybom vybral z vnútorného vrečka doklad.

Zatiaľ čo predával ajran nadšeným tetuškám („Kde si sa naučil tak krásne hrať? Nezahral by si *Oči čornyje?* Alebo *Kaťušu?*“), ja som sa ako idiot pozeral striedavo z občianskeho preukazu na neho: všetko sedelo, z fotografie sa na mňa dívala nepoškvrnená detská tvár.

„Ako sa voláte?“ rozpačito a bezmocne som sa opýtal, keď sa naskytla vhodná chvíľa.

„Jeržan,“ odvrkol a pichol prstom do občianskeho preukazu.

„Tak možno si kúpim... tvoj... teda váš ajran,“ zamrmľal som ospravedlňujúco a absurdne. Zobral si naspäť doklady a povedal:

„Brahms, hovoríš? To je posledná fľaša, tu máš, už som vypredal.“

Vošli sme do kupé po peniaze, a keďže starec na lôžku oproti tvrdo spal, navrhol som Jeržanovi, aby si prisadol, nech zbytočne nestojí...

„Čo už nie je zbytočné?“ odvrkol zas, no znelo to,

akoby otázku neadresoval mne, ale tomuto vlaku,
uháňajúcemu po stepi, tejto stepnej tráve, vysycha-
júcej na zemi, tejto zemi, blúdiacej medzi svetlom
a tmou, tejto tme...

PRVÁ ČASŤ

PRED

Jeržan sa narodil na zastávke Východokazachstanskej železnice zvanej Kara-Šagan. Jeho starý otec Daulet-*temiržol*, traťový robotník, patril k tým, čo v noci klopajú kladivom po kolesách a cez deň – keď dostanú zriedkavý telefonický príkaz od dispečera – idú prehodiť výhybku, kým unavený nákladný vlak, čo zastal na ich staničke, dáva prednosť expresu či špeciálnemu vlaku ako tomu, v ktorom sme sa teraz viezli.

Jeržan sa narodil do dedovej rodiny, no v matrike bol riadok pod jeho menom prečiarknutý hrubou ceruzou a vyplnená bola len rubrika „matka“: Kanyšat, Dauletova dcéra s trvalým pobytom na železničnej staničke, zvanej „bod“. Žili v jednom z dvoch železničiarских domov a okrem deda a Jeržanovej matky tu s nimi bývala ešte babka Ulbarsyn a jej mladší syn Kepek-*nagaši*. V susednom dome žila rodina nebohého Nurpeisa, ktorý s dedom Dauletom kedysi pracoval na zmeny, až jedného dňa skončil pod nepravideľným vlakom. Tá sa skladala z Nurpeisovej vdovy, babky Šolpan-*peše*, jej syna Šakena-*koke* a jeho mestskej nevesty Bajčiček a ich dcérky Ajsulu, o rok mladšej ako Jeržan.

Tým sa vyčerpalo obyvateľstvo Kara-Šaganu, ak nerátame asi päťdesiat oviec, päť kráv, troch somárikov, dve ťavy a koňa Ajgyra, ktoré patrili obom ro-

dinám. A ešte tu bol pes Kapy, no ten trávil väčšinu času u Ajsulu, a preto ho Jeržan nebral ako svojho. Nepočítal ani krdeľ zaprášených sliepok s dvomi rozdrapenými kohútmi, lebo tie sa záhadne rozmnožovali a mizli, takže žiaden Karašagančan nikdy nevedel, koľko ich vlastne je.

Keď už sme pri záhadnom spôsobe rozmnožovania, nesmieme vynechať ani Jeržanovu matku Kanyšat, ktorá ho priviedla na svet bohvie od koho a bohvie ako. Otec ju za to preklial a jediné, čo sa Jeržan dozvedel z rozprávania babky Ulbarsyn, bolo, že keď mala Kanyšat šesťnásť rokov, jedného dňa vybehla do stepi, viator jej odfúkol hodvábnu šatku a lákal ju čoraz ďalej a ďalej za zapadajúcim slnkom. Pokračovanie príbehu znelo ako rozprávka a Jeržan sa z neho nijako nevedel vysomáriť: zapadajúce slnko vraj zrazu vzlietlo späť do neba, zem sa na horizonte rozochvela, viator na okamih prestal svišťať a potom znovu zadul zo všetkých síl. Za ním sa s neslýchaným hukotom hnal čierny uragán, víriac stepný prach. Keď sa Kanyšat prebrala na dne rokliny viac mŕtva ako živá, celá doškriabaná a zakrvavená, týčila sa nad ňou akási bytosť pripomínajúca mimozemšťana v skafandri.

Skrátka, v tej chvíli Kanyšat počala a o tri mesiace neskôr, keď už bola viditeľne tehotná, ju otec Daulet surovo zmlátil a preklial. Keby Kepek so Šakenom neboli starca odtrhli od polomŕtvej dcéry, dnes by už na svete nebolo ani Kanyšat, ani jej syna Jeržana.

Od tej chvíle Kanyšat neprehovorila ani slova.

Hoci matka onemela, ostatné ženy, najmä babky Ulbarsyn a Šolpan mleli jazykom, až sa im z úst kúrilo, ako hovorieval dedo. Jeržan si spomína na surové zimné noci, keď sa všetkými škárami cez okná so svišťaním drali snehové záveje, on sa pod prikrývkou z ľavej srsti túlil k babke a tá mu rozprávala nekonečné rozprávky o sibírskom bohu Tengrim a vyškrabávala mu zo zadočka hemžiace sa hlísty.

„Kedysi dávno v deviatom nebi Tengri zasadil posvätný strom Kajyn. Na jeho konároch ako lístček visí *kut*.“

„Čo je to *kut*?“ spýtal sa Jeržan, ktorého ešte drvilo od zimy, a nešlo mu do hlavy, že slovo *kut* znie ako kazašské slovo *kjot*, zadok.

„*Kut* znamená šťastie, keď je človeku teplo a je sýty,“ odpovedala babka a šeptom rozprávala ďalej: „Keď si sa mal narodiť, tvoj *kut* spadol zo stromu a cez komín k nám vletel do domu. Bolo to z Tengriho vôle a vôle našej matky Umaj. *Kut* spadol tvojej mame do brucha a v útrobach sa jej premenil na červeného červíčka...“

„A toho červíka mi vyškrabávaš zo zadku?“

Babka sa rozosmiala a rukou, ktorou ho ešte pred chvíľou škrabkala po zadočku, ho potľapkala po líci.

Niekedy zas Jeržan ostával na noc u babky Šolpan, aby mohol byť dlhšie s peknučkou Ajsulu, ktorú už pre istotu pohryzol do ucha, aby si ju zaistil ako svoju budúcu nevestu. Keď mu Šolpan rozprá-

vala, ako sa narodil, spojila jeho príbeh s rozprávkou o Geserovi, Tengriho synovi.

„Tengri zoslal Gesera na zem do stepnej krajiny, ktorá nemala vládcu.“

„Akože k nám?“ skočil jej do reči Jeržan, ale Šolpan-šeše ho zahriakla prešibaným a trochu výhražným pohľadom a rozprávala ďalej.

„Aby božieho syna ľudia nespoznali, zoslal Gesera na zem v podobe nespratného malého sopliaka, takého ako ty!“ babka Šolpan štipala Jeržana do nosa. Jeržan začal fňukať a babka sa zľakla, že zobudí malú Ajsulu v kolíske. Pustila mu nos, láskavo mu privoňala k hlávke a pokračovala v rozprávaní.

„Lenže Kara-Čoton – to bol Geserov strýko, tak ako je Kepek-*nagaši* tvoj strýko – sa dozvedel, že Geser nie je obyčajný chlapček, ale že má božský pôvod. Začal ho prenasledovať a chcel synovca zničiť skôr, ako vyrastie. Tengri však Gesera zakaždým pred čachrovaním Kara-Čotona zachránil. Keď mal Geser dvanásť rokov, Tengri mu poslal najrýchlejšieho tátoša na svete. Geser na ňom vyhral *bajgu* – súťaž o krásavicu Urmaj-sulu – a získal trón stepného kráľovstva.“

„Kazachst...“ dopĺňal ju Jeržan, ale keď naňho babka zazrela, hneď zmĺkol. Babka rozprávala ďalej:

„Dlho sa však chrabrý Geser netešil zo svojho šťastia a pokoja. Zo severu napadol jeho krajinu strašný démon Lubsan. Našťastie sa do Gesera za-

ľúbila Tumen Džergalan, žena ľudožrúta Lubsana, a prezradila mu tajomstvo svojho muža. Geser tajomstvo využil a Lubsana zabil, ale Tumen Džergalan mu dala vypiť čarovný nápoj zabudnutia, aby si Gesera pripútala. Geser nápoj vypil, zabudol na svoju milovanú Urmaj-sulu a ostal žiť s Tumen Džergalan. Medzičasom v stepnom kráľovstve vypukli nepokoje a Kara-Čoton prinútil Urmaj-sulu, aby sa zaňho vydala. No Tengri Gesera neopustil a zbavil ho kliatby pri Mŕtvom mori, kde mu ukázal odraz jeho čarovného koňa. Geser sa na tátošovi vrátil domov do stepného kráľovstva, porazil Kara-Čotona a oslobodil Urmaj-sulu.“

No v tom čase už Jeržan, zohriaty pod teplou pazuchou babky Šolpan, dávno sladko spal. Koniec rozprávky, kde sa hovorilo o jeho budúcom živote, prežíval v detských snoch.

* * *

Putovanie po stepi po nekonečných monotónnych cestách a železničných tratiach si človek môže skrátiť len rozhovorom. Jeržanovo rozprávanie plynulo ako elektrické vedenie za oknami vlaku – od stĺpa po stĺp, od stĺpa po stĺp – a zdalo sa, že hrmot kolies k jeho príbehu pridáva takt po takte, takt po takte. Z raného detstva mu v pamäti utkvelo najmä ustavičné behanie k susedom, kde bývala Ajsulu.